

POSTANOWIENIE

Dnia 18 października 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Puskarski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Kazimierz Klugiewicz

SSN Wiesław Koziół

Protokolant Jolanta Grabowska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Barbary Nowińskiej

w sprawie **T. N.**

skazanego z art. 209 § 1 k.k.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 18 października 2018 r.,

kasacji, wniesionej przez Ministra Sprawiedliwości - Prokuratora Generalnego
na niekorzyść skazanego

od postanowienia Sądu Okręgowego w G.

z dnia 21 lipca 2017 r., sygn. akt V.2 Kzw [...]

utrzymującego w mocy postanowienie Sądu Rejonowego w J.

z dnia 14 czerwca 2017 r., sygn. akt II 1 Ko [...],

**uchyła zaskarżone postanowienie i utrzymane nim w mocy
postanowienie Sądu Rejonowego w J.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w J. wyrokiem z dnia 13 maja 2010 r., sygn. akt II K [...],
uznał T. N. za winnego tego, że w okresie od lutego 2001 r. do marca 2009 r. w J.
uporczywie uchylał się od wykonywania ciążącego na nim obowiązku opieki
poprzez niełożenie na utrzymanie swego małoletniego syna S. S., przez co naraził
go na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, tj. przestępstwa

z art. 209 § 1 k.k., i za to wymierzył mu karę 2 lat pozbawienia wolności, której wykonanie na podstawie art. 69 § 1 i 2 k.k. w zw. z art. 70 § 1 pkt 1 k.k. warunkowo zawiesił na okres 5 lat próby. Na podstawie art. 72 § 1 k.k. oddał oskarżonego w okresie próby pod dozór kuratora, a na podstawie art. 72 § 1 pkt 1, 3 i 4 k.k. zobowiązał go do informowania kuratora o przebiegu okresu próby, bieżącego łóżenia na utrzymanie małoletniego syna oraz podjęcia stałej pracy zarobkowej w terminie 6 miesięcy od opuszczenia zakładu karnego.

Wyrok ten nie został zaskarżony przez żadną ze stron postępowania i uprawomocnił się w dniu 21 maja 2010 r.

Sąd Rejonowy w G. postanowieniem z dnia 7 maja 2015 r., sygn. akt II Ko [...], na podstawie art. 75 § 2 k.k. zarządził wykonanie wobec T. N. warunkowo zawieszanej kary 2 lat pozbawienia wolności.

Następnie, w związku z wejściem życie ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. z 2017 r., poz. 952) zmieniającej przepis art. 209 k.k., sprawę skierowano na posiedzenie w przedmiocie „dokonania weryfikacji wyroku i umorzenia postępowania karnego wykonawczego”. Sąd Rejonowy w J. postanowieniem z dnia 14 czerwca 2017 r., sygn. akt II 1 Ko [...] na podstawie art. 1 pkt 1 wymienionej ustawy z dnia 23 marca 2017 r. w zw. z art. 4 § 4 k.k. dokonał weryfikacji wyroku Sądu Rejonowego w J. z dnia 13 maja 2010 r., sygn. akt II K [...], mocą którego T. N. został skazany za czyn z art. 209 § 1 k.k. poprzez przyjęcie, iż czyn ten z dniem 31 maja 2017 r. nie wypełnia znamion czynu zabronionego i skazanie ulega zatarciu z mocy prawa. Na podstawie art. 15 § 1 k.k.w. umorzył postępowanie wykonawcze w sprawie sygn. akt II K [...] oraz zarządził niezwłoczne zwolnienie skazanego z odbycia kary.

W uzasadnieniu postanowienia Sąd Rejonowy stwierdził, że w świetle wspomnianej nowelizacji art. 209 k.k. czyn, za który skazany został „Z. R.” (tak w oryginale postanowienia) nie wypełnia ustawowych znamion czynu zabronionego oraz, po przytoczeniu treści art. 4 § 4 k.k., że skazanie za ten czyn ulega zatarciu z mocy prawa.

Zażalenie na powyższe postanowienie, zaskarżając je w całości na niekorzyść T. N., złożył prokurator. Zarzucił „błąd w ustaleniach faktycznych

przyjętych za podstawę orzeczenia i mogący mieć wpływ na jego treść, a polegający na niesłusznym uznaniu, że czyn z art. 209 § 1 k.k. przypisany T. N. wyrokiem Sądu Rejonowego w J. z dnia 13.05.2010 r. sygn. akt II K [...] nie jest obecnie zabroniony pod groźbą kary z uwagi na niewyczerpanie wszystkich znamion przestępstwa określonego w art. 209 § 1 k.k. w brzmieniu obowiązującym obecnie, a zatem skazanie ulega zatarciu z mocy prawa, podczas gdy prawidłowa analiza akt sprawy, w tym zwłaszcza znajdującego się w nich wyroku Sądu Rejonowego w J. z dnia 26 maja 2003 r., sygn. akt III RC [...] oraz III RC [...] (wymieniony wyrok – k. 2 akt sprawy – nosi sygnaturę III RC [...] – uw. SN) prowadzi do wniosku, że obowiązek opieki ciążący na T. N. wynikał nie tylko z ustawy, ale także z wyroku sądu, a ponadto łączna wysokość powstałych zaległości stanowi równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych – jak wymaga tego przepis art. 209 k.k. w brzmieniu obowiązującym od dnia 31.05.2017 r.” i wniósł o „uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi I instancji”.

Sąd Okręgowy w G., Wydział V Karny Ośrodek Zamiejscowy w R. postanowieniem z dnia 21 lipca 2017 r., sygn. akt V. 2 Kzw [...] zaskarżone postanowienie utrzymał w mocy. W uzasadnieniu wskazał m.in., że „w zasadzie równoważą się poglądy przemawiające za daniem racji Sądowi I instancji bądź żalącemu się”, zarazem jednak zwrócił uwagę, że „istotnej zmianie uległy znamiona przestępstwa z art. 209 § 1 k.k. Uprzednio przestępstwo niealimentacji polegało na naruszeniu obowiązku opieki poprzez niełożenie na utrzymanie, niezależnie od tego czy obowiązek alimentacji wynikał z ustawy, orzeczenia sądu, czy też ugody. Natomiast aktualnie z przestępstwem niealimentacji mamy do czynienia wyłącznie w sytuacji uchylania się od obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem albo innym organem albo inną umową. Zaś z opisu czynu przypisanego skazanemu nie wynika, że uchylał się on od obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem albo innym organem albo inną umową”. Sąd odwoławczy odnotował, że w aktach sprawy znajduje się wyrok Sądu Rejonowego w J. dnia 26 maja 2003 r. sygn. akt III RC [...], którym orzeczono wobec skazanego obowiązek alimentacyjny

i określono wysokość alimentów, jednak uznał, iż „na obecnym etapie postępowania sąd nie jest uprawniony do wzruszania prawomocnego wyroku poprzez dokonywanie analiz akt sprawy i ponowne prowadzenie postępowania dowodowego, ani tym bardziej poprzez czynienie nowych ustaleń, czy też zmianę opisu czynu przypisanego skazanemu. Skoro prawomocnym wyrokiem skazano T. N. za konkretnie określone przestępstwo, to obecnie sąd może jedynie opierać się na opisie tegoż przypisanego skazanemu czynu. Zatem w sytuacji gdy z opisu czynu przypisanego skazanemu nie wynika, iż wyczerpał on aktualne znamiona czynu zabronionego, za który został skazany, mamy do czynienia z koniecznością jego depenalizacji na podstawie art. 4 § 4 k.p.k. i umorzenia postępowania”.

Od powyższego postanowienia kasację wniósł Minister Sprawiedliwości - Prokurator Generalny. Na podstawie art. 521 § 1 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w. zaskarżył orzeczenie w całości na niekorzyść T. N., zarzucając rażące i mające istotny wpływ na treść postanowienia naruszenie przepisów art. 15 § 1 k.k.w. w zw. z art. 4 § 4 k.k., polegające na zaakceptowaniu przez Sąd Okręgowy w G. błędnego poglądu Sądu Rejonowego w J., że w wyniku nowelizacji Kodeksu karnego, dokonanej na mocy ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks Karny oraz ustawy o pomocy uprawnionym do alimentów, niekaralne stają się zachowania polegające na uchylaniu się od obowiązku alimentacyjnego, w których opisie tego czynu, jako źródło obowiązku alimentacyjnego wskazano jedynie ustawę, co doprowadziło do wydania prawomocnego postanowienia o umorzeniu postępowania wykonawczego w sprawie Sądu Rejonowego w J. o sygnaturze akt II K [...] przeciwko T. N. skazanemu prawomocnie za czyn z art. 209 § 1 k.k., podczas gdy konkretny czyn przypisany skazanemu ww. wyrokiem w całości realizuje znamiona czynu zabronionego pod groźbą kary również w rozumieniu przepisów obecnie obowiązujących.

Wskazując na powyższe, Minister Sprawiedliwości - Prokurator Generalny wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia oraz utrzymanego nim w mocy postanowienia Sądu Rejonowego w J. z dnia 14 czerwca 2017 r., sygn. akt II 1 Ko [...].

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja zasługuje na uwzględnienie, bowiem zasadnie wskazuje na rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie prawa materialnego zaistniałe już na etapie rozpoznania sprawy przez Sąd Rejonowy, które przeniknęło do orzeczenia wydanego przez Sąd odwoławczy. W szczególności nietrafnie organ ten uznał, że badając, czy po zmianie brzmienia art. 209 k.k. czyn, za który T. N. został skazany nadal jest zabroniony pod groźbą kary, należy opierać się jedynie na zawartym w wyroku opisie tego czynu. W konsekwencji przyjął, że skoro opis ten nie zawiera stwierdzenia, iż skazany uchylał się od obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem albo innym organem albo inną umową, to zasadnie Sąd I instancji uznał, że wspomniany czyn nie jest już zabroniony pod groźbą kary, a zgodnie z art. 4 § 4 k.k. skazanie T. N. ulega zatarciu z mocy prawa. W pewnym stopniu tę błędną interpretację prawa tłumaczy fakt, że zaskarżone kasacją orzeczenie zostało wydane przed wyjaśnieniem przedmiotowej kwestii przez Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 25 stycznia 2018 r., I KZP 10/17, OSNKW 2018, z. 3, poz. 24. W orzeczeniu tym najwyższa instancja sądowa wskazała, że również po zmianie art. 209 k.k. wprowadzonej ustawą z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks Karny oraz ustawy o pomocy uprawnionym do alimentów, ustawa stanowi jedno ze źródeł obowiązku alimentacyjnego, z tym że od 31 maja 2017 r. odpowiedzialności karnej za uchylanie się od wykonania tego obowiązku sprawca podlega, jeżeli obowiązek był skonkretyzowany co do jego wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem albo innym organem lub w innej umowie. Z przepisu art. 209 § 1 k.k. wynika, że obecnie dodatkowym warunkiem karalności jest doprowadzenie przez sprawcę do sytuacji, kiedy łączna wysokość powstałych zaległości stanowi równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych albo jeżeli opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe wynosi co najmniej 3 miesiące. Zatem dekryminalizacja niealimentacji (co nie zmienia faktu, że wobec wyeliminowania z zespołu znamion przestępstwa uporczywego uchylania się sprawcy od wykonania obowiązku opieki, jak też, gdy chodzi o typ podstawowy przestępstwa, skutku tego zachowania w postaci narażenia pokrzywdzonego na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, z dniem 31 maja 2017 r. w istocie doszło do rozszerzenia odpowiedzialności karnej za uchylanie się

od wykonywania obowiązku alimentacyjnego) nastąpiła jedynie w odniesieniu do takich zachowań sprawców, będących zobowiązanymi na podstawie ustawy do łożenia na utrzymanie osoby najbliższej, wobec których obowiązek alimentacyjny nie został określony co do jego wysokości w orzeczeniu sądu, ugodzie lub umowie. Sąd Najwyższy wyjaśnił również, że dokonując analizy zmierzającej do ustalenia, czy wobec osoby skazanej za czyn z art. 209 k.k. zmiana przepisu rodzi skutek, o którym mówi art. 4 § 4 k.k., nie należy poprzestać na porównaniu zespołu ustawowych znamion określonego w obu ustawach (poprzedniej i aktualnie obowiązującej), jak też na analizie ustalonego w wyroku opisu czynu zabronionego, ale zbadać, czy przestępstwo, którego dotyczy prawomocny wyrok – rozumiane jako zachowanie będące zdarzeniem historycznym – nadal jest zabronione przez ustawę, która weszła w życie po uprawomocnieniu się orzeczenia. Bez znaczenia pozostaje więc to, czy opis czynu przypisanego odpowiada znamionom czynu zabronionego określonym w nowej ustawie, o ile konkretne zachowanie realizuje znamiona czynu zabronionego pod groźbą kary zawarte zarówno w starej, jak i nowej ustawie. Orzekając w sprawie T. N. Sąd Okręgowy nie trafnie zatem postanowienie Sądu I instancji uznał za prawidłowe z tego tylko powodu, że wyrok skazujący ww. nie zawierał stwierdzenia, iż uchylał się on od obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, względnie ugodą zawartą przed sądem albo innym organem albo inną umową. Nietrafnie też uznał, że uwzględnienie w toku kontroli odwoławczej faktu wydania przez sąd rodzinny wyroku zasądzającego od skazanego na rzecz jego syna alimenty będzie nakazywało dokonanie zmiany opisu czynu przypisanego, a więc wzruszenie prawomocnego wyroku.

Jak wspomniano, powinnością sądów obu instancji było zbadanie, czy przypisany T. N. prawomocnym wyrokiem czyn, rozumiany jako zdarzenie historyczne, a nie wyłącznie jako zachowanie, które w całości określa zawarty w wyroku jego opis, jest przestępstwem także po zmianie brzmienia art. 209 k.k. Realizując ten obowiązek, rozpoznający zażalenie prokuratora Sąd Okręgowy powinien dojść do przekonania, że w sytuacji, gdy wyrok skazujący T. N. był poprzedzony wyrokiem Sądu Rejonowego w J. z dnia 26 maja 2003 r.,

sygn. akt III RC [...], zasądzającym od skazanego na rzecz jego syna płatne co miesiąc alimenty w określonej wysokości, zaś uchylając się przez okres ponad 8 lat od obowiązku alimentacyjnego skazany doprowadził do określonej zaległości w płatności, nadto naraził osobę uprawnioną na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych (znamię kwalifikowanego typu występku niealimentacji z art. 209 § 1a k.k.), to całkowicie bezpodstawne było uznanie przez Sąd I instancji, że według nowej ustawy czyn objęty wyrokiem skazującym nie jest już zabroniony pod groźbą kary i wydanie orzeczenia opartego na art. 4 § 4 k.k. Dodatkowo można zauważyć, że nadawanie przy rozstrzyganiu na gruncie tego przepisu decydującego znaczenia okoliczności, iż opis czynu zawarty w wyroku skazującym za czyn z art. 209 § 1 k.k. nie zawiera stwierdzenia, że sprawca uchylał się od obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości m.in. orzeczeniem sądowym nie jest prawidłowe również z tego względu, że na gruncie poprzedniego brzmienia wymienionego przepisu fakt istnienia tego orzeczenia nie musiał być wskazany w opisie czynu przypisanego, skoro nie należał do znamion przestępstwa niealimentacji. Nie sposób też pominąć, na co Sąd Najwyższy zwrócił uwagę w postanowieniu z dnia 25 stycznia 2018 r., I KZP 10/17, że wspomniana praktyka prowadziłaby do rozstrzygnięć wręcz absurdalnych, tj. do depenalizacji zachowań, co do których nie byłoby przeszkód, by stanowiły podstawę do odpowiedzialności karnej także na gruncie obecnie obowiązującego art. 209 § 1 k.k.

Mając to wszystko na uwadze, nadto fakt, że kasacja została wniesiona przed upływem roku od daty uprawomocnienia się orzeczenia (art. 524 § 3 k.p.k.), w uwzględnieniu skargi uchylono zaskarżone postanowienie, jak też utrzymane nim w mocy postanowienie Sądu I instancji, czego następstwem jest konieczność kontynuowania w sprawie postępowania wykonawczego.